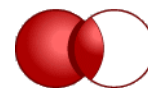

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
URED ZA REVIZIJU BUDŽETA-PRORAČUNA U FBiH
SARAJEVO**

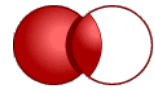
Ložionička 3, 71000 Sarajevo, Tel:++387 (0) 33 221623, Fax:716 400, www.saifbih.ba, e-mail: urrevfed@bih.net.ba, saifbih@saifbih.ba

UR: 014, 020-01/04

**IZVJEŠTAJ
O REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA
na dan 31.12.2003. godine**

JAVNOG PREDUZEĆA BH TELECOM SARAJEVO

Sarajevo, maj 2004. godine

VLADI FBiH
FEDERALNOM MINISTARSTVU PROMETA I KOMUNIKACIJA
NADZORNOM ODBORU BH TELECOM dd SARAJEVO
UPRAVI BH TELECOM dd SARAJEVO

NEOVISNO REVIZORSKO MIŠLJENJE

1. Obavili smo reviziju bilansa stanja Javnog preduzeća BH Telecom Sarajevo na dan 31.12.2003.godine ,te s njim povezanog bilansa uspjeha, izvještaja o novčanim tokovima i izvještaja o promjenama u kapitalu,prikazanih na stranicama od 1-4. Odgovornost za ove izvještaje snosi uprava. Naša odgovornost se svodi na izražavanje mišljenja o tim finansijskim izvještajima na osnovu provedene revizije.
2. Reviziju smo obavili na osnovu ovlaštenja u skladu sa Zakonom o reviziji budžeta/proračuna FBiH ("Službene novine FBiH", br. 48/99), i sa INTOSAI međunarodnim revizijskim standardima. Ovi standardi zahtijevaju planiranje i obavljanje revizije tako da revizija pruži razumno uvjerenje o tome ima li u finansijskim izvještajima značajnih pogrešaka kao i da li su finansijske transakcije izvršene u skladu sa propisima. Revizija je uključila ispitivanja, testiranje i prikupljanje dokaza koji podkrepljuju iznose i objave u finansijskim izvještajima. Revizija je takođe obuhvatila procjenu primjenjenih računovodstvenih politika te ocjenu značajnih procjena Uprave,kao i ocjenu ukupnog prikaza finansijskih izvještaja. Vjerujemo da nam naša revizija daje razumnu osnovu za naše mišljenje.
3. Provedenom revizijom nismo se uvjerali da su finansijske transakcije iskazane u finansijskim izvještajima nastale tako da ih bez ikakvih rezervi prihvatimo , što smo naveli u našem izvještaju Nismo se uvjerali ni u efikasnost rada administracije ,kao ni u pravilno postupanje u primjeni propisa. Svoje mišljenje uvjetujemo prije svega zbog :
 - neslaganje oko načina kontrole i obuhvatnosti iskazivanja i fakturisanja pruženih usluga . Posebno se ne slažemo da uprava nema svoje politike o vrijednosti usluga utrošenih za vlastitu potrošnju/ službene telefone, niti evidencije za iskazivanje vlastite potrošnje službenih telefona .Na ovaj način nema kontrole ni nad prihodima ni nad rashodima.
 - isplaćene transakcije na ime plaća uposlenim mimo utvrđene metodologije u iznosu od 3.126.000 KM, čime su povećani troškovi i na nepoduzete radnje za naplatu zakupnine od OBN čime se umanjio prihod koji za godinu dana iznosi 570.324 KM,
 - netransparentni odabir ponuđača za robe i usluge,čime se ne osigurava adekvatna vrijednost za uloženi novac,
 - neefikasnosti u poduzimanju potrebnih radnji za zaštitu imovine od gubitaka , što se odnosi na predložene otpise imovine i iskazana potraživanja . Posebno ističemo sumnjiva i sporna potraživanja u iznosu od 11 266 077 KM ,koji iznos je umanjio prihod u ranijem periodu, a odnosi se na fakturisane usluge iz perioda 1996.–1998.godine

4. Po našem mišljenju ,osim za efekte usklađivanja iz prethodnog stava ,finansijski izvještaji daju istinit i fer pregled o finansijskom stanju , rezultatima , novčanom toku i promjenama u kapitalu Javnog preduzeća BH Telecom Sarajevo u svim značajnim segmentima za godinu koja završava sa 31.12.2003. ..

Zamjenik Generalnog revizora

Branko Kolobarić,dipl ecc.

Generalni revizor

Mr.sc. Ibrahim Okanović dipl.ecc.

BILANS USPJEHA NA DAN 31.12.2003.GODINE		
	2003	2002
Prihodi od telekomunikacijskih usluga:		
Domaći	399.104.201	361.118.018
Bruto međunarodni prihod	96.275.709	96.211.223
Ostali prihodi	25.269.685	23.295.984
Ukupno prihodi	520.649.595	480.625.224
Operativni troškovi	(173.297.894)	(154.176.838)
Otpis potraživanja	(22.686.589)	(10.233.371)
Bruto međunarodni troškovi	(53.249.403)	(58.402.705)
Amortizacija	(80.893.430)	(73.766.841)
Refundacija troškova poslovanja JP BH Pošta	(23.000.000)	(27.000.000)
Ostali operativni troškovi	(14.051.215)	(8.512.215)
Ukupno operativni troškovi	(367.178.530)	(332.091.970)
Dobit iz redovne djelatnosti	153.471.065	148.533.254
Prihod od kamata	3.086.101	1.012.463
Neto ostali finansijski rashodi	(46.954)	(59.706)
Neto rashod od tečajnih razlika	(6.308.373)	(5.038.346)
Trošak kamata	(454.384)	(739.949)
Ukupno finansijski rashod, neto	(3.723.609)	(4.825.539)
Dobit prije poreza na dobit	149.747.456	143.707.715
Porez na dobit	(11.904.009)	(11.184.716)
Neto dobit	137.843.447	132.522.999

BILANS STANJA NA DAN 31.DECEMBRA 2003 GODINE		
	2003	2002
AKTIVA		
Dugoročna imovina:		
Nekretnine, postrojenja i oprema, neto	552.462.470	555.552.911
Ulaganja, neto	5.513.951	6.704.442
Avansi za nekretnine, postrojenja i opremu	1.666.188	3.741.714
Dati dugoročni krediti, neto	9.406.669	15.615.893
Nematerijalna imovina, neto	6.108.703	3.747.783
Unaprijed plaćeni troškovi	35.375	1.697.979
Ukupno dugoročna imovina	575.193.356	587.060.722
Kratkoročna imovina	-	
Novac i novčani ekvivalenti	257.927.824	120.884.148
Potraživanja za pružene usluge, kupci (sa procjenama), neto	77.534.001	74.879.404
Ostala kratkoročna imovina	37.263.383	53.199.152
Dati kratkoročni krediti	3.219.131	2.612.976
Zalihe, sa datim avansom za material	13.410.826	14.662.304
Ukupna kratkoročna aktiva	389.355.165	266.237.984
Ukupna aktiva	964.548.521	853.298.706
Vanbilansna evidencija	134.633.521	140.392.007
PASIVA		
Dugoročne obaveze:		
Odgođeni prihodi (donirana oprema)	42.246.642	44.965.983
Obaveze po dugoročnim kreditima	15.176.685	17.160.054
Ostale dugoročne obaveze	-	88.093
Ukupno dugoročne obaveze	57.423.327	62.214.130
Kratkoročne obaveze		
Obaveze prema dobavljačima	27.264.798	41.214.095
Obračunate obaveze i odgođeni prihod	5.747.358	5.368.752
Ostale kratkoročne obaveze	12.357.167	10.597.623
Tekuće dospjeće dugoročnih kredita	1.785.221	1.776.903
Ukupno kratkoročne obaveze	47.154.544	58.957.373
Ukupne obaveze	104.577.871	121.171.503
KAPITAL		
Državni capital	634.604.203	634.604.203
Zadržana dobit	225.366.447	97.523.000
Ukupni capital	859.970.650	732.127.203
Ukupno obaveze i kapital	964.548.521	853.298.706
Vanbilansna evidencija	134.633.521	140.392.007

Na osnovu saglasnosti resornog ministarstva ovlašten je v.d, generalni direktor mr.Katica Hamdo za privremeno potpisivanje Elaborata o popisu sredstava i obaveza JP BH Telecom, Sarajevo na dan 31.12.2003. godine, radi izvršenja obaveza i rokova utvrđenih Zakonom o računovodstvu Federacije BiH.

Konačnu odluku o usvajanju Elaborata o popisu imovine i obaveza donijeće Nadzorni odbor nakon provedenog postupka konačnog imenovanja Nadzornog odbora dioničkog društva BH Telecom.

IZVJEŠTAJ O NOVČANOM TOKU	
Na dan 31.12.2003.god.	
	2003
Novčani tok iz poslovnih aktivnosti	-
Neto dobit perioda prije poreza na dobit	149.747.456
Amortizacija	82.385.948
Rezervacije za sumljiva i sporna potraživanja od kupaca	(3.276.259)
Rezervacije za ostalu kratkoročnu imovinu	5.731.790
Amortizacija odgođenog prihoda	(6.651.386)
Operativni novčani tok prije promjena u kapitalu	227.937.548
Povećanje potraživanja od kupaca prije rezervisanja	1.252.627
Smanjenje ostale kratkoročne imovine, prije rezervisanja	23.621.382
Smanjenje zaliha	(1.251.478)
Smanjenje unaprijed plaćenih troškova	2.418.972
Smanjenje obaveza prema dobavljačima	(12.035.865)
Povećanje obračunatih prihoda	(3.907.224)
Povećanje ostalih kratkoročnih obaveza	1.419.561
Smanjenje obračunatih nefakturisanih troškova	(2.327.368)
Novac iz poslovnih aktivnosti	9.188.309
Manje porez na dobit	(11.904.009)
Neto dobit iz poslovnih aktivnosti	225.221.848
Novčani tok iz investicijskih aktivnosti	
Nabavka materijalne i nematerijalne imovine	(81.458.800)
Otuđenje materijalne imovine	1.877.899
Neto novac korišten u investicijskim aktivnostima	(79.580.901)
Novčani tok iz finansijskih aktivnosti	
Nabavka dugoročnih ulaganja prije rezervisanja	1.079.838
Ostali tokovi o finansij. i ulagačkih akt.	2.030.076
Dati krediti, prije rezervisanja	(5.366.640)
Rezervacije za date kredite	637.117
Primljeni krediti	(2.063.145)
Primljene kapitalne donacija	5.085.483
Isplaćena dividenda vlasniku kapitala	(10.000.000)
Neto dobit dobivena iz (korištenja u)financijskim aktivnostima	(8.597.271)
Ukupno povećanje	137.043.676
Neto povećanje novca i novčanih ekvivalenata	
Novac i novčani ekvivalenti na početku perioda	120.884.148
Novac i novčani ekvivalenti na kraju perioda	257.927.824

**IZVJEŠTAJ O PROMJENAMA NA KAPITALU
ZA 2003 GODINU**

	Državni kapital	Zadržana dobit	Ukupno kapital
Stanje na dan 31.12.2002.god	634.604.203	97.523.000	732.127.203
Neto dobit po Bilansu uspjeha	-	137.842.117	137.842.117
Isplaćena dividenda	-	10.000.000	10.000.000
Stanje na dan 31.12.2003.god.	634.604.203	225.365.117	859.969.320

IZVJEŠTAJ O PROVEDENOJ REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA JAVNOG PREDUZEĆA BH TELECOMA ZA 2003 godinu

1. Uvod

BH Telecom je javno preduzeće nastalo diobom Javnog preduzeća PTT Saobraćaj BiH, i u 100% vlasništvu je Federacije BiH. U vrijeme provođenja ove revizije odnosno 12.03.2004.godine izvršena je preregistracija ovog preduzeća u dioničko društvo, jer je izvršena javna prodaja državnog kapitala od 10% u prethodnoj godini. .

BH Telecom je složena organizacija koja funkcioniše sa sedam direkcija , inženjeringom i Glavnom direkcijom koje posluju na području FBiH.

Osnovna djelatnost je obavljanje telekomunikacijskih usluga na lokalnom,državnom i međunarodnom nivou iz oblasti fiksne ,mobilne telefonije, internet usluga i prijenosa podataka.

U kompletnom sistemu uposleno je 3016 radnika sa 31.12.2003. godine

U 2002. godini odobren je program privatizacije po kom će se vršiti prodaja državnog kapitala kombinovanom metodom i to :

- 10% metodom javne prodaje dionica (izvršeno)
- 67% metodom tendera (proces koji treba izvršiti)
- 23% kapitala ostaje u državnom vlasništvu

2. Cilj i obim revizije

Cilj ove revizije bio je da se ocijeni adekvatnost sistema internih kontrola,te pouzdanost računovodstvenih evidencija kao i usaglašenost finansijskih transakcija sa propisima.

Ispitali smo procese vezane za strateško planiranje, prodaju usluga, fakturisanje , naplatu i otpis potraživanja što ima odraza na finansijske transakcije vezano za prihode, procese vezane za isplatu ličnih primanja uposlenim i tendersku kupovinu.

Odabran je uzorak transakcija da bi se utvrdilo da li sistem kontrola funkcioniše adekvatno i da li je kao takav pouzdan.

U slučajevima gdje smo našli dovoljno dokaza da sistem kontrola nije pouzdan da generira pouzdane podatke , ili da se mjere kontrole zanemaruju, dalje testiranje je obustavljeno.

Ograničili smo vremenski okvir naše revizije na 2003. godinu.Isto tako nismo obuhvatili cjelokupno područje poslovanja i utvrdili svako područje gdje se može pojaviti problem, niti smo ispitivali sve transakcije jer su nam resursi i vrijeme ograničavajući faktor, a i racionalnost provođenja revizije to ne podnosi.Ispitivanje finansijskih transakcija rađeno je sa nivoa BH Telecoma, što znači da one koje su ispitivane prije svega su cijenjene sa aspekta dozvoljenih ili primjenjenih postupaka ovlaštenih lica.Ispitivali smo i transakcije na nivou Direkcije Sarajevo koje se odnose na prodaju usluga ,fakturisanje, naplatu i otpis potraživanja.

Oblastima kao što su strateško planiranje, transparentan način odabira najpovoljnijeg ponuđača ,povezivanje datih usluga sa ispostavljenim fakturama, naplata istih i kontrola nad pojedinim vrstama troškova i imovine data je veća značajnost u odnosu na druga.

3. Prethodne revizije

Ured za reviziju budžeta Federacije BiH, je prvi put u reviziji BH Telecoma ograničavajući svoju reviziju na 2003 godinu, ali u reviziji finansijskih izvještaja već duži period je komercijalna revizija i to:

1. Prvu reviziju vršila je revizorska kuća Pricewaterhouse Coopers , a drugu Deloitte& Touche koji su dali pozitivno mišljenje na finansijske izvještaje za provedene revizije
2. Pored toga reviziju određenih finansijskih transakcija vršio je i specijalni revizor Visokog predstavnika za BiH, po čijim nalazima je ušla u rad i Finansijska policija.

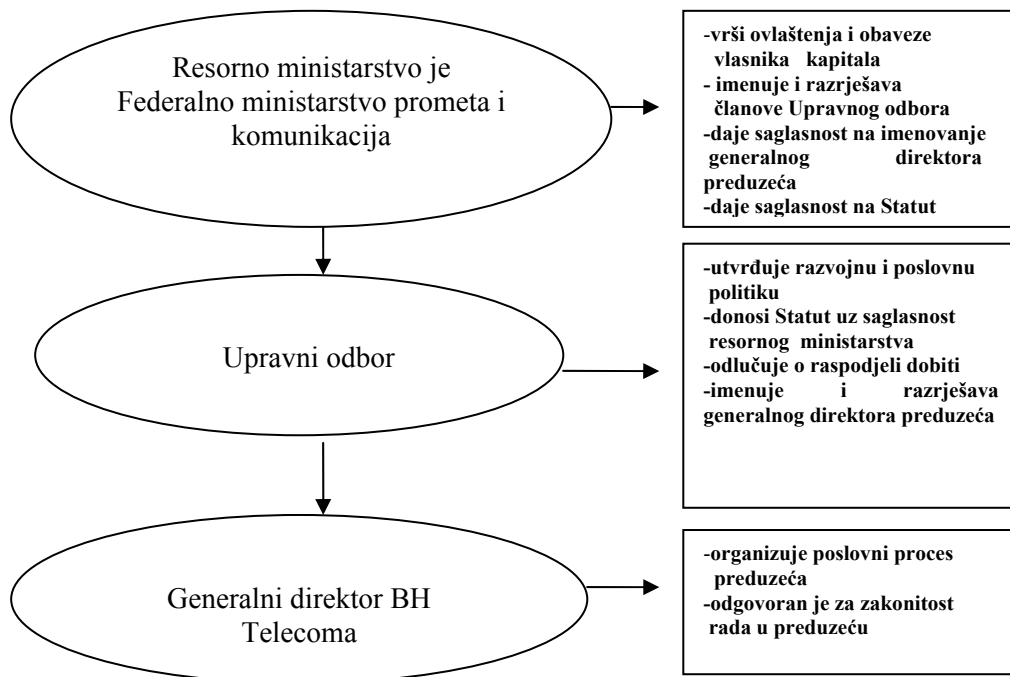
3. Mi na temelju zakonskih ovlaštenja vršimo reviziju poslovanja koja obuhvata iznošenje mišljenja o finansijskim izvještajima ,o usklađenost finansijskih transakcija sa važećom regulativom ,o internim kontrolama i internoj reviziji .
4. Uspostavili smo kontakt sa internom revizijom ovog klijenta, i zatražili da sve nalaze o provedenoj reviziji , rasprave koje su o tome vođene, poduzete mjere , dostavljaju ovom uredu kako bi procjenili njihov rad ,kao i opredjeljenost menadžmenta za provođenje datih preporuka i stvaranja pozitivnog poslovnog okruženja .Isto tako zatražili smo da svi izvještaji drugih revizija i kontrola koje se provedu u ovom pravnom licu budu dostavljeni nama, sa ciljem da mi možemo planirati svoj cilj i obim revizije koju smo dužni provoditi u kompanijama sa djelimičnim ili potpunim državnim vlasništvom.

4. NALAZI I PREPORUKE

4.1 Upravljanje i rukovođenje

Imenovanje na upravljačku i rukovodnu funkciju vršiti na način i u rokovima propisanim važećim propisima jer je za poslovanje ovog preduzeća od izuzetne važnosti da njegov osnivač poštuje procedure imenovanja organa koji vrše upravljanje i rukovođenje .

Upravljanje i rukovođenje BH Telecoma propisano je na sljedeći način.

Nadležno resorno ministarstvo je u oktobru 2003 godine **razrješilo Upravni odbor** imenovan 2001. godine i **imenovalo privremeni Upravni odbor na period od 2 mjeseca**. Privremeni Upravni odbor je imenovan sa brojem članova manjim od propisanog (1 manje), a razlozi takvog imenovanja nisu nam poznati.

Iako je imenovan na period od 2 mjeseca, **privremeni Upravni odbor je nastavio sa radom i poslije tog perioda** ali na način na koji ga je zadužila Vlada FBiH, tj «da prati proces promjena oblika

organiziranja i realizacije Plana reorganizacije...» **Na ovaj način nije dosljedno primjenjen Zakon o ministarskim, Vladinim i drugim imenovanjima u FBiH.**

Nadležni u preduzeću su nam istakli da je ovaj problem uveliko otežao rad preduzeća, u trenutku njegove reorganizacije i potrebe donošenja niza relevantnih odluka. Kao primjer navodimo usvajanje godišnjeg obračuna koji nije bio predmet razmatranja nadležnih organa u predviđenom roku.

Isto tako, niti propisane procedure za imenovanje generalnog direktora preduzeća nisu poštovane. Od osnivanja ovog preduzeća, u prvom mjesecu 2002 godine, generalni direktor (kojeg imenuje Upravni odbor preduzeća, a saglasnost na njegovo imenovanje daje resorno ministarstvo) je kontinuirano imenovan kao **vršioc dužnosti** i to na period duži od 1 godine iako propisi određuju proceduru izbora i rok za imenovanje vršioca dužnosti na ovu funkciju najduže godinu dana.

Nije nam poznato zašto je Upravni odbor odnosno resorno ministarstvo generalnog direktora kontinuirano od 2002. godine imenovalo kao vršioca dužnosti. Utvrdili smo da je Upravni odbor preduzeća i direktore direkcija također kontinuirano od osnivanja preduzeća imenovao kao vršioc dužnosti.

Smatramo da resorno ministarstvo koje vrši ovlaštenja i obaveze vlasnika kapitala i Upravni odbor preduzeća, u oblasti imenovanja upravljačkih i rukovodnih struktura nije ispunio svoju propisima utvrđenu zadaću što je u znatnoj mjeri moglo imati utjecaja na efikasno ostvarenje upravljačke i rukovodne funkcije.

Nadalje preporučujemo da rukovodni kadar svoja ovlaštenja ostvaruje u skladu sa propisanim procedurama, jer smo našli slučajeve da se procedure i ovlaštenja u rukovođenju propisane internim aktima preduzeća ne poštuju. Uočili smo da za dokumenta za koja je potrebna saglasnost nadležnog rukovodioca ista nije tražena, a primjer toga su slučajevi određivanja stimulativnog dijela plaće uposlenika.

Isto tako preporučujemo da se jasno razgraniče ovlaštenja između Upravnog odbora i generalnog direktora preduzeća jer smo, revizijom rukovođenja preduzeća utvrdili da ne postoje jasna razgraničenja u operativnom provođenju poslova između Upravnog odbora i generalnog direktora. Tako npr. u Statutu nije jasno definisano do koje visine generalni direktor može potpisati ugovor ili donijeti odluke (koje iza sebe imaju finansijske transakcije) sa ili bez odobrenja Upravnog odbora.

4.2 Strateško planiranje

Obezbjediti realno planiranje poslovnih aktivnosti i obezbjediti efikasno izvršavanje zacrtanih zadataka njihovo praćenje i značajno poboljšati izvještavanje prema upravi.

Cilj kojeg je BH Telecom sebi postavio za revidirani period je ostati vodeći operater u pružanju usluga fiksne, mobilne telefonije i prenosa podataka u regiji. Za ostvarenje ovog cilja neophodna su brza ulaganja i brza prilagodba tržištu i zahtjevima istog ali isto tako i okruženje koje će pozitivno uticati na efikasnost poslovanja.

Provedena revizija pokazala je da menadžment postavlja visoke ciljeve koje nije u mogućnosti realizirati, nešto zbog subjektivnih slabosti što podrazumijeva planiranje ulaganja a da se za to nije spremno, a nešto zbog objektivnih razloga što se odnosi na česte promjene zakonskih propisa koje je ovaj subjekt obavezan poštivati. Niži stepen ulaganja od predviđenog karakterišu i prethodna tri planska razdoblja stim da se procenat izvršenja kretao najviše do 58,8%.

Tokom revidirane godine planirane su investicije za strateški razvoj u iznosu od 226,2 miliona KM, a od toga uloženo 81,2 miliona KM, ili 35,9%. I ovi podaci zahtijevaju određena pojašnjenja vezano za stepen dovršenosti pojedinih investicija jer se u navedenim iznosima koji govore o stepenu izvršenja istih iskazuje materijal i roba koja se nalazi u skladištima i koja čeka na svoju ugradnju, a u finansijskim pokazateljima to se iskazuje kao realizacija što nije sporno sa tog stanovišta ali sa stanovišta stepena dovršenosti investicije znači puno.

Iz informacija i izvještaja koji se rade unutar preduzeća kao cjeline nismo se mogli uvjeriti da je izabran dobar način izvještavanja, dakle na osnovu istih teško je sagledati one procese koji zahtijevaju ili bi mogli biti predmet poboljšanja u cilju efikasnijeg ulaganja. Kada ovo kažemo mi prije svega mislimo da trenutne informacije nisu blagovremene i jasne da organima upravljanja i rukovođenja ne pružaju mogućnost efikasnog djelovanja jer se ne iskazuju tako da se posebno evidentira svaka investicija sa predviđenom strukturom ulaganja i drugim pokazateljima.

Ilustracije radi navešćemo samo jedan primjer, a ima ih toliko da možemo reći da je to sistem rada a ne izuzetak a radi se o vremenskim terminima koji se odnose na momenat planiranja investicija i momenat realizacije. Naime 26.02.2002. godine Upravni odbor donosi odluku o investicionim ulaganjima na 4 miliona KM, a realizacija te odluke počinje tek u drugoj polovini 2003. godine. Dakle vrijeme planiranja ulaganja i realizacije ulaganja je dosta dugo i ukazuje da se u planove unose investicije za koje se nije spremno, te je realnost planskih veličina područje koje treba znatno unaprijediti.

4.3 Prihodi

Značajno ojačati sistem internih kontrola nad prihodima, i obezbijediti mjesečnu usaglašenost izvršenih usluga i fakturisanih po osnovu pružanja telekomunikacijskih usluga kako bi se bilo sigurno da su sve usluge fakturisane, a one koje nisu razlozi i identifikacija istih, kao i usvajanja politike menadžmenta oko potrošnje za službene telefone.

Prihodi od prodaje iskazani u finansijskim izvještajima iznose 495.379.910 KM, i u skladu su sa prihvatljivim okvirom ali to se odnosi samo na one koji su fakturisani.

Mi smo svoje ispitivanje usmjerili na procese **potpunosti fakturisanja datih usluga**, odnosno kako je menadžment uspostavio sisteme kontrola putem kojih bi obezbijedio razumnu pouzdanost da su sve pružene usluge i fakturisane.

Tokom tih testiranja došli smo do podataka da se potrošnja službenih telefona uopće ne fakturiše i ne iskazuje u knjigovodstvenim evidencijama. Menadžment nema usvojenu politiku oko ovih troškova, a ovakva praksa rada je od ranije, sa pojašnjenjem da se tu radi o prihodima i rashodima istog iznosa i da tu nema odraza na rezultat poslovanja.

Mi ne možemo podržati ovakav način rada i smatramo da menadžment treba donijeti svoje politike oko načina iskazivanja potrošnje impulsa za vlastite, službene svrhe i imati kontrolu nad tom potrošnjom.

Isto tako utvrdili smo da se nisu poštovala propisane procedure počev od zasnivanja pretplatničkih odnosa pa sve do konačnog iskazivanja prihoda, poduzimanja mjera za naplatu istih i da nad tim procesima kontrole su ograničenog karaktera i ne funkcionišu na adekvatan način. Posljedica neadekvatnog funkcionisanja sistema kontrola, za čije uspostavljanje i funkcionisanje je odgovoran menadžment, su učinjene ili neučinjene radnje koje imaju odraza na prihode. Finansijski izraz nismo u mogućnosti procijeniti ali je sigurno da je on negativnog predznaka.

Navodimo neke pokazatelje koji govore o značaju propuštanja kontrolnih postupaka.

U Generalnoj direkciji smo naišli na primjere da je preduzeće počelo pružati svoje usluge prije nego je sa korisnikom regulisan ugovorni odnos, (usluge zakupa vodova, teleglasanja); da se prilikom izmjena uslova ugovora, npr. promjena cijena, u svim slučajevima ne sklapaju aneksi ugovora (usluge BiH pak); da se opomene za neplaćene usluge NTS-a (besplatan poziv, posebna tarifa, teleglasanje) koje su bile predmet revizije ne dostavljaju u rokovima propisanim internim procedurama; da informatički sistem ne može generisati kad je opomena za neplaćanje računa za neizvršenu uslugu upućena korisniku, a da istovremeno ni nadležne službe ne vode interne evidencije o dostavljenim opomenama.

Utvrdili smo da se ove aktivnosti za nenaplaćene usluge u međunarodnom prometu svode samo na upućivanje niza zahtjeva za naplatu za izvršenu uslugu.

U Direkciji Sarajevo, izvršili smo reviziju ugovora o zasnivanju pretplatničkog odnosa. Najvećim dijelom se radi o ugovorima iz ranijih perioda (1999. god., 2000. god) kod kojih prilikom zasnivanja pretplatničkog odnosa nisu primjenjene interne procedure, odnosno uz zahtjev za zasnivanje pretplatničkog odnosa nije prikupljena propisana dokumentacija. Primjer toga je nenaplaćena usluga u iznosu od 94 009 KM koja se odnosi na Kundo promet Sarajevo, s kojim je zaključen Ugovor za zasnivanje pretplatničkog odnosa u mobilnoj mreži na temelju izvoda iz sudskog registra koji je datiran 3 godine prije zaključivanja pomenutog ugovora; s tim da na ugovoru nema pečata nego samo faksimil nadležne osobe, a u zahtjevu za zasnivanje pretplatničkog odnosa nisu navedeni podaci o transakcijskom računu. Iako je protiv ove pravne osobe preduzeće podiglo krivičnu prijavu, postupak je zastao jer je osoba u bijegu. Ova potraživanja su predložena za otpis u Elaboratu o popisu za 2003. godinu.

Takođe smo utvrdili da se u pomenutoj Direkciji opomene za neplaćene račune i mjere za isključenje korisnika u najvećem broju slučajeva nisu primjenjivale u propisanim rokovima, što je imalo za posljedicu nastanak zastare za naplatu nekih nenaplaćenih potraživanja putem suda.

Otpis potraživanja za pružene usluge, koncem revidirane godine samo u Direkciji Sarajevo iznosi 2,9 miliona KM, koji iznos je umanjio prihode u ranijim ili tekućoj godini, a testiranjem istog utvrdili smo da su propuštene potrebne radnje počev od onih kod zasnivanja pretplatničkog odnosa, (neadekvatne dokumentacije, nedovoljnih podataka) neblagovremenog isključenja usluga, gubljenje sporova zbog propusta u radu administracije, neutiživanje državnih i federalnih organa za pružene usluge kao i većih preduzeća u državnoj svojini te pored duga i dalje pružanje usluga, neadekvatna poslovna politika kod zasnivanja pretplatničkih odnosa sa stranim licima i način iskazivanja depozita, o čemu pojedinačno imamo dokaze, a sve je tokom revizije predočeno osoblju koje je sa nama kontaktiralo.

4.4 Rashodi

4.4.1 Racionalizirati troškove i ne isplaćivati primanja uposlenim mimo propisanih procedura i prijem novih uposlenika provoditi na transparentan način

Najveći pojedinačni trošak BH Telecoma su troškovi uposlenih za koje je u revidiranoj godini isplaćeno ukupno 88.526:377.077 KM, od čega na plaće i naknade plaća uposlenim otpada 79.294.666. KM, a ostatak od 9.231 168 KM su naknade uposlenim po osnovu rada (topli obrok, regres i prijevoz).

Ovi troškovi čine 23.5% ukupnih troškova poslovanja i na visinu istih utječe Pravilnik o radu, koji reguliše organizaciju preduzeća, sistematizaciju radnih mjesta i plaće a čije donošenje je u isključivoj nadležnosti Upravnog odbora preduzeća.

Revizijom smo obuhvatili planske veličine, realnost tih veličina, poštivanje propisanih procedura kod isplate plaća kao korekcije boda i poštivanje Odluke Vlade FBiH o smanjenju troškova poslovanja i utvrdili slijedeće:

- 1 Da je metodologije za isplatu plaća, po nama prevaziđena i da se njome ne postižu pravi efekti koji su u vrijeme donošenja iste vjerovatno bili efikasni. Vrlo je komplicirana za razumijevanje dobrom dijelu uposlenih i za njenu primjenu se troši dosta radnog vremena. Dodatni razlog za naše mišljenje je i izvršena isplata plaća na ime korekcije na osnovu odluke Generalnog direktora u iznosu od 3.126.000 KM od 10.12.2003 godine, ali koja nije izvršena u skladu sa važećom metodologijom. Ova isplata nije dovela do prekoračenja planiranih sredstava za plaće, ali ukazuje na komotno planiranje ovih troškova i ujedno ostavlja prostor za raspodjele po odlukama menadžmenta. U najmanju ruku ovakva isplata mimo redovnih isplata zahtijevala je pojašnjenje uz godišnji izveštaj o poslovanju kako bi se nadležna tijela o

tome upoznala. Ovako isplaćena razlika po nama nije trebala uslijediti i za taj iznos troškovi bi bili manji, čime je podcijenjen rezultat poslovanja.

- 2 Vlada FBiH, je donijela Odluku o mjerama za ograničavanje operativnih troškova poslovanja i bruto primanja uposlenih u javnim preduzećima i privrednim društvima, prema kojima prava i obaveze po osnovu državnog kapitala vrše organi Federacije BiH, što je objavljeno u Službenim nov. FBiH br.34/03, kojom su zaduženi upravni/nadzorni odbori da izvrše smanjenje operativnih troškova poslovanja za 10%. BH Telecom je za septembar mjesec na osnovu ove odluke i usvojenih mjera Upravnog odbora preduzeća, smanjio masu plata za 573.609 KM, istu nije uplatio na navedeni račun u Odluci, a isplatu tih sredstava je izvršio u decembru tekuće godine.
Mi mislimo da upravljanje i korištenje sredstvima vlasnik kapitala može ograničiti i na to ima pravo ali isto tako, na bazi propisa, mi mislimo, da vlasnik može svoja vlasnička prava ostvarivati u skladu sa zakonskim propisima, a u ovom slučaju to je kroz raspodjelu ostvarene dobiti. Zahvatanje sredstava kroz neke druge vidove, kao što je ovaj koji propisuje navedena Odluka i koji usmjerava uplatu na račun prihoda kao ostali prihodi, po nama nema osnovanosti jer shodno zakonskim propisima javni prihodi se uvode zakonom.
- 3 Trošak plaća nastao je za 3016 radnika od kojih je najviše sa srednjom stručnom spremom 1130 radnika. Sistematizacijom radnih mjesta propisano je 3703 izvršioca. Najmanji procenat popunjenosti radnih mjesta u odnosu na sistematizovana je kod visoke stručne spreme (65 %). Ovakva struktura uposlenih pored ostalog je rezultat podjele JP PTT Saobraćaja BiH, kada su preuzeti radnici (njih oko 750) koji nisu ispunjavali uslove stručne spreme propisane općim aktom Preduzeća. Upravljačke strukture su ovo pitanje rješile na način da se ovim radnicima ponudila mogućnost školovanja za određeno radno mjesto o trošku preduzeća. Njih 214 je prihvatilo ovu mogućnost, s tim što im je plaća utvrđena na temelju uslova radnog mjesta, a ne na temelju stvarne spreme. Ovaj način je ublažio eventualni višak radnika ali ovo ne može naći opravdanje u postizanju ekonomskog efekta.
- 4 Izvršili smo provjeru na koji se način primjenjuju procedure propisane kod prijema radnika u radni odnos. Utvrdili smo da se u određenom broju slučajeva, koji su bili predmet naše provjere, ove procedure nisu primjenjivale. Naime naišli smo na slučajeve da je radni odnos zasnovan, a da nadležni organ Odluku o potrebi zasnivanja radnog odnosa nije donio, ili je donio naknadno. U Generalnoj direkciji smo naišli na slučaj da je od strane direktora jedne izvršne direkcije Generalnom direktoru podnesen zahtjev za prijem u radni odnos, na neodređeno vrijeme radnika, u kome nije navedeno bilo kakvo obrazloženje, sem imena i prezimena. Ova osoba je primljena u radni odnos na osnovu ovjere pomenutog zahtjeva od strane Generalnog direktora, bez donošenja Odluke propisane utvrđenim procedurama.
- 5 Provjerili smo i utvrdili da se u određenom broju slučajeva isplate na osnovu prekovremenih sati i na ime stimulacije za ostvarene rezultate rada ne ostvaruju na propisan način. Uvođenje prekovremenog rada se odobrava i nakon što je isti izvršen, a isplata se vrši i bez da je podnešeno izvješće o izvršenom prekovremenom radu. Stimulacija se odobrava često bez obrazloženja, a naišli smo i na slučaj da je odobrena od strane rukovodioca koji nije imao za to potrebno posebno ovlaštenje dato od generalnog direktora.
- 6 Revizijom smo utvrdili da regres za korištenje godišnjeg odmora nije isplaćen u skladu sa propisanim procedurama. Naime, propisano je da se regres može isplatiti u visini od 90% prosječne plaće u FBiH, s tim da se ova odluka može korigirati ovisno od rezultata poslovanja što utvrđuje preduzeće. Regres je isplaćen u visini većoj od 90% prosječne plaće u FBiH, ali nam nije prezentirana dokumentacija koja bi potvrdila da je ovaj iznos korigovan na temelju rezultata poslovanja.

4.4.2 Zakupi telekomunikacijskih kapaciteta

U finansijskim izvještajima iskazan je iznos od 6.461.924 KM, što su troškovi za zakupe satelitskog segmenta u inostranstvu ,BIH NET-a i ostali zakupi telekomunikacijskih kapaciteta.

Revizijom smo obuhvatili troškove za telekomunikacije putem satelita «EUTELSAT» za šta mjesečna naknada iznosi 27.131,49 EUR-a. Ovi troškovi su ugovoreni za period od 15.05.2001.do 15.05.2008.god. a na osnovu Sporazuma o distribuciji i redovno se plaćaju stranom dobavljaču

Ovi kapaciteti dati su na korištenje OBN televiziji u 2001.god.. na osnovu Sporazuma o korištenju satelitskog kapaciteta, koji je nakon podjele JP PTT saobraćaja BIH preuzeo BH Telecom, bez zaključivanja posebnog međusobnog Sporazuma sa OBN televizijom.

Za korištenje zakupa satelita mjesečna zakupnina iznosi 47.527 KM, ali ista nije plaćana od strane OBN-a ,tako da su potraživanja do okončanja ove revizije dostigla iznos 879 655 KM.Utvrdili smo da ova potraživanja potječu još od petog mjeseca 2001. godine ,a da administracija BH Telecom-a tek u jedanaestom mjesecu 2003.godine podiže tužbeni zahtjev.Na ovaj način menadžment je umanjio prihod BH Telecoma a istovremeno je plaćao troškove zakupa EUTELSAT .

4.5. Sudski sporovi

Ojačati nadzor i kontinuirano izvještavati i analizirati stanje sporova u kojima je BH Telecom tužitelj ili tuženi.

Kada su u pitanju sudski sporovi ,revizijom smo obuhvatili one sporove koji se vode na nivou Generalne direkcije. Izvještaji i analize o stanju sporova u kojima je ovo preduzeće tužitelj ili tuženi nisu rađeni niti su nam pruženi dokazi da su nadležni organi raspravljali o ovom pitanju , a imamo saznanja da se radi o značajnim finansijskim iznosima (kao što su potraživanja u iznosu od 11,2 miliona potraživanja od OBN-a i dr.) Na temelju prezentirane dokumentacije, evidentno je da podizanje tužbi od strane preduzeća nije ažurno .

4.6 Marketing

Osigurati uspješno marketinško djelovanje preduzeća a naročito u dijelu promoviranja preduzeća i ispitivanja tržišta

Prema postavljenom cilju ,marketing je osnovni nosilac promoviranja prodaje telekomunikacijskih usluga i ispitivanja tržišta,što je u direktnoj vezi sa ostvarivanjem prihoda.

Za osvarenje ovog cilja planirano je 27.600.000 KM. Realizirano je prema knjigovodstvenim evidencijama, 3.424.706,98 KM, s tim da sistem evidencija u knjigovodstvu nije postavljen na takav način kojim se omogućuje stvarno praćenje realizacije planiranih aktivnosti marketinga.

Revizijom realizacije marketinških aktivnosti utvrdili smo da za provođenje ovih aktivnosti nisu se uvijek donosile pojedinačne Odluke o odobravanju sredstava za konkretne namjene.Kao primjer izdvajamo pokretanje kompleksne aktivnosti za izradu projekta korporativnih komunikacija BH Telecoma s tržištem za koju pomenuta odluka nije donesena ali je rukovodstvo dalo saglasnost za raspisivanje tendera za izradu projekta; na tekst tenderske dokumentacije i na tekst tendera. Međutim, tender je poništen, a kao razlog rukovodstvo navodi «nejasno definiranje tenderske dokumentacije i kriterija odabira ponuđača» iako je na istu prethodno dalo saglasnost.Ponovni tender nije raspisan, iako je ovaj projekat predviđen u planu marketinga za 2003.godinu

Navodimo i primjer provođenja. tendera za nabavku terminalne opreme (za ovu nabavku je planirano u 2003.god 10.000.000 KM), koji je također pokrenut bez donošenja pojedinačne Odluke o odobravanju sredstava. Ovaj tender se provodio uz proceduru prednadmetanja. Iako je nadležna komisija u 10 mjesecu 2003. godine predložila odabir najpovoljnijeg ponuđača, rukovodstvo nije do 12 mjeseca 2003. godine poduzimalo aktivnosti za okončanje postupka nabavke. Tek koncem 12 mjeseca 2003. godine nadležni sektori predlažu da se ovaj tender poništi zbog nemogućnosti njegovog

okončanja iz razloga što je u pozivu za tender naznačeno da se nabavka odnosi na 2003. godinu. Utvrdili smo da je tender poništen tek u trećem mjesecu 2004. godine..

Ovo ukazuje da ovi tenderi ili nisu potrebni i kao takvi nisu trebali biti planirani ili da rukovodstvo nije poduzelo adekvatne radnje koje bi osigurale efikasno provođenje ovih tenderskih procesa.

Reklamno - propagandne i sponzorske aktivnosti provodile su se vezano za sportske, zabavne, kulturne i privredne manifestacije.

Sačinjen je pregled ovih organizacija i manifestacija. Međutim, nisu donošeni kriteriji niti su se radile analize na temelju kojih bi se ocijenilo koje su to organizacije i koje manifestacije od najvećeg značaja za marketinške aktivnosti ovog preduzeća. Za televiziju i radio ovaj pregled nije ni sačinjen.

Revizijom smo utvrdili da se pri ugovaranju reklamno-propagandnih i sponzorskih aktivnosti pomenuti pregledi nisu dosljedno primjenjivali. Tako, smo uočili i Ugovore sa organizacijama koje nisu navedene u pregledu. Kao primjer navodimo Ugovor br: 01-02-222/03 od 20.05.2003. godine o sponzorstvu naučno istraživačkog rada kojim se avansno u iznosu od 50.000,00 KM sponzorira objava naučno-istraživačkog rada. Cijenimo da marketinški efekti ovog ugovora nisu srazmjerni visini naknade za sponzorstvo pošto se radi o nakladi od samo 500 komada knjige.

Navedeni primjeri govore da marketinška strategija nije realizirana u cilju ostvarenja najveće koristi za BH Telecom.

4.7 Izbor dobavljača

Obezbjediti pošten i nepristrasan izbor najpovoljnijih ponuđača za robe i usluge

BH Telecom tokom 2003. godine priznao je obaveza u bilansu stanja dobavljačima u ukupnom iznosu od 210.528.463 KM od čega u zemlji u iznosu od 113.151.564 KM, i dobavljačima u inostranstvu u iznosu od 97.376.899 KM. Po ovom osnovu tokom 2003. godine odlilo se najviše novčanih resursa ukupno 222.887.122 KM.

Dobar dio navedenog finansijskog izraza podliježe obavezi izbora najpovoljnijeg ponuđača, te je važnost nepristrasnog i poštenog odabira najpovoljnijeg dobavljača bitna jer se samo tako obezbjeđuje transparentnost trošenja sredstava ,kao i to da se za isplaćeni iznos dobije prava vrijednost, a ono što je jednako važno u našim uvjetima je jačanje povjerenja u one koji upravljaju povjerenom imovinom.

Glavni dobavljači sa kojima je rađeno u 2003. godini su:

- **Ericsson sa prometom od 16,2 milona**
- **Siemens sa prometom od 14,9 miliona**
- **Unatel sa prometom od 6,3 miliona**
- **Marconi sa prometom od 1,9 miliona**

Mi smo izvršili provjeru odabira najpovoljnijih ponuđača za 21 sklopljeni ugovor čija vrijednost iznosi 15,2 miliona KM, i utvrdili da je transparentan odabir najpovoljnijeg ponuđača narušen što će imati ili ima odraza na finasijske transakcije kao i netransparentno trošenje novca. Utvrdili smo:

- Da se kod prispjelih ponuda za raspisane tenderske nabavke ni u jednom slučaju nije poštovala propisana obaveza numerisanja pristiglih dokumenata rednim brojevima, niti je zapisnički konstatirano koliko je ponuđač dokumenata uz ponudu priložio tako da se ne zna je li sva dokumentacija stigla sa tenderskom dokumentacijom ili nije ili je možda nekom primljena i poslije roka čime se moglo dovesti nekog u povoljniji položaj prilikom izbora u odnosu na drugog. Na ovaj problem menadžment je reagovao odmah te naložio pismeno da se sva tenderska dokumentacija mora numerisati od strane ponudioca. Ovakav potez mi smatramo pozitivnim ali primjenu ćemo provjeriti u narednim revizijama.

- Izabrani su dobavljači i u slučajevima kada nisu ispunjeni uslovi uporedivosti između tri ponuđača što je slučaj kod nabavke opreme za proširenje BIHNETA koja nabavka opreme je podijeljena u 12 lotova i gdje se na lotove br 6,7,9,10 i 11 javila po dva ponuđača od kojih je jedan izabran .Vrijednost ovih ugovora iznosi 163.053,85 KM.Isti slučaj je i kod nabavke licenciranog softvera za čiju nabavku je objavljen tender 13.11.2002.godine i sklopljeni ugovori u 2003. godini u vrijednosti od 490.545 KM sa četiri ponuđača .Nabavka je podijeljena na šest lotova,a prijavljenih po jednom lotu samo u jednom slučaju su dva te se uporedivost nije mogla izvršiti, no bez obzira na to odabrani su oni koji su se prijavili.Tako je odabram Logosoft kao najpovoljniji iako je bio jedini ponuđač za lot 1 i 2. a vrijednost sklopljenog ugovora je 383.361 KM.
- Ponude, u većini slučajeva, nisu razmatrane na osnovu utvrđenih kriterija, iako je važećim procedurama propisano da se isti utvrde. Prilikom razmatranja ponuda odabirane su i ponude koje nisu ispunjavale uslove iz tendera kao npr: .ponude koje nisu sadržavale sve zahtjevane elemente kao što su jedinične cijene ili određeni certifikati .Zapisnici komisija o analizi ponuda (na koje su saglasnost dali nadležni direktori izvršnih direkcija i Generalni direktor) su u nekim slučajevima kontradiktorni i predlažu kao najpovoljnije one ponuđače za koje se iz samog Zapisnika vidi da to zaista i nisu.Kao primjer navodimo Ugovor sa Unatel d.o.o. Bihać broj:01-02-270/03 od 12.06.2003. godine i Ugovor sa Whitefield Computers d.o.o Sarajevo broj 01-02-276/03 od 16.06.2003. godine
- U postupku nabavke automobila (Ugovor sa ACN d.o.o. Sarajevo br: 01-02.-17/03 od 07.02.2003.), odabran je ponuđač koji je ovlašten posrednik u prodaji automobila za koga se u trenutku odabira (28.11.2002.) na temelju Ugovora o ovlaštenju priloženog uz ponudu, znalo da njegovo ovlaštenje za posredovanje u prodaji ističe 31.12.2002 god..Dakle, u momentu odabira ponuđača komisija imenovana za analizu ponude je znala da ovaj ugovor ima ograničeno vrijeme, da je rok isporuke 60 dana od dana obostranog potpisa ugovora, a sve to nije naznačila u Zapisniku a ipak je ponuđača odabrala kao najpovoljnijeg. Ovaj zapisnik je odobrio generalni direktor i direktori nadležnih izvršnih direkcija. Obrazloženo nam je da je ugovorena nabavka automobila ipak uredno izvršena, ali ovo ističemo kao primjer površnog ponašanja prilikom odabira ponuđača.
- Zabilježili smo i slučajeve u kojima je procedura odabira ponuđača provedena po pozivu, a ne javnim nadmetanjem iako je odabir ponuđača trebalo izvršiti u skladu sa procedurama koje su važile u trenutku početka realizacije nabavke tj. javnim nadmetanjem (Ugovor sa Siemens d.o.o. Sarajevo broj 01.02-513/03 od 15.12.2003. god.; Ugovor sa Ericsson Nikola Tesla d.d. Zagreb br: 01-02-526/03 od 15.12.2003.god.).
- U jednom slučaju, na samom pozivu na ponudu navedeno je samo ime ponuđača bez navođenja sjedišta i adrese. Radilo se o pozivu za ponudu za firmu Ericsson. Nismo mogli dobiti pojašnjenje na koji način i kome je poziv za ponudu za isporuku opreme dostavljen (da li firmi Ericsson u Sarajevu ili firmi Ericsson u Zagrebu, sa kojom je i zaključen ugovor).
- O provedenim tenderima i prijedlozima najpovoljnijih ponuđača obavještavan je i Upravni odbor preduzeća. Međutim, uočili smo da prezentirane informacije u slučaju Whitefield Computers d.o.o.Sarajevo „čiji je direktor bio član Upravog odbora preduzeća nisu odgovarale činjeničnom stanju.
- Zabilježili smo da ima ugovora koji su zaključeni poslije provedenog postupka odabira najpovoljnijeg ponuđača samo na engleskom jeziku(bez ovjerenog primjerka prijevoda), da prilozi ugovora nisu potpisani i ovjereni na isti način kao osnovni ugovor ili nisu nikako potpisani.

- U toku revizije uočili smo da dokumentacija o provođenju tenderskog procesa u jednom dijelu nije ažurna, često se nalazi na više mjesta i ponekad predstavlja poteškoću za sagledavanje toka tenderskog procesa. U tom dijelu to je predstavljalo ograničavajući faktor u našem radu.
- U 2003. godini preduzeće je postalo obveznik primjene Uredbe koja regulira procese nabavki, izvođenje radova i usluga. Od tada je rukovodstvo preduzeća nastojalo da Vladi FBiH i resornom ministarstvu ukaže na specifičnu djelatnost preduzeća koja traži specifičan način reguliranja tenderskih procesa .
Međutim , provedbeni propis koji je Vlada i resorno ministarstvo bilo u obvezi donijeti, (Odluka o utvrđivanju liste roba, usluga i radova posebne namjene, interesa i okolnosti), ne sadrži rješenja koja na dosljedan način razrađuju odredbe Uredbe.Po našoj ocjeni, ovo je jednim dijelom, utjecalo na transparentnu provedbu tenderskih procesa.

4.8. Upravljanje gotovinom

Značajno ojačati upravljanje gotovinom i obezbjediti veće prihode po osnovu slobodnih novčanih sredstava ulažući ih ili oročavajući kod sigurnih banaka i tamo gdje ostvaruju veći prinos ,a izbor banaka vršiti na konkurentskoj osnovi.

Revizijom upravljanja gotovinom pokazalo se da BH Telecom nema razvijen ovaj sistem jer nema nikakvih projekcija vezano za planiranje odliva i priliva sredstava te slobodnim sredstvima koja može ulagati ili oročavati kako bi postigao bolje finansijske rezultate po tom osnovu.

Sa oročavanjem slobodnih sredstava kod banaka otpočelo se tek sa 30.06.2003.god. godine tako da je sa obračunskim periodom oročeno 43 miliona KM, kod sedam banaka, za što je obračunato i u najvećem dijelu naplaćeno 360.269 KM.

Sam početak oročavanja popraćen je sa propustima menadžmenta koji nije usvojio strategiju kako će obavljati ove poslove , nema procjene slobodnih sredstva po ročnoj strukturi, a nastavak svega toga je oročavanje sredstava kod banaka po kriterijima koji su vrlo različiti. Tako ima ugovora o oročavanju na isti period i iznos od 4% -1.73% kamata ili profitnog prinosa.Ovo pokazuje da se ne postupa po utvrđenim kriterijima nego iste određuju pojedinci , što nije u interesu ostvarivanja veće zarade ovog preduzeća.

Isto tako odabir banaka za vođenje tekućeg poslovanja, odnosno transakcijskih računa nije vršen na konkurentnoj osnovi nego su se prihvatili uslovi koje je banka ponudila. Do sada su uglavnom sredstva držana kod banaka na depozitima po viđenju koja , ako su imala kamatu je izezetno niska i nije srazmjerna visini depozita, te su ista bila na raspolaganju bankama, što će reći da je interes BH Telecoma bio u podređenom položaju.

U razgovoru sa odgovornim osobljem za ovo područje rečeno nam je da je osnovno pravilo rada u odabiru banaka bila disperzija rizika i da u principu drže sredstva kod gotovo svih banaka koje posluju na području Federacije BiH.

Mi i dalje mislimo da bi menadžment trebao posebnu pažnju usmjeriti na upravljanje gotovinom po osnovu koje može ostvarivati veće finansijske efekte od dosadašnjih.

4.9. Zaštita imovine

Značajno ojačati odgovornost menadžmenta za zaštitu imovine od gubitaka, kao i dosadašnji pristup uopće umanjenja imovine bilo kojim putem.

Menadžment BH Telecoma priznao je u svojim izvještajima stalnih sredstava u iznosu od 575.193.356 KM, i tekućih u iznosu od 389.355.165 KM.

Koncept priznavanja sredstava podrazumijeva vjerovatnoću da će buduće ekonomske koristi teći u pravno lice, te baš ta korist treba biti procjenjena i ocijenjena godišnjim elaboratom o popisu i otpisu imovine.

Provedena revizija pokazala je da se popisu i otpisu imovine nije dala dužna pažnja, te da se otpis provodi olako, bez detaljnih analiza i razloga za šta se došlo uopće do otpisa, koje su to radnje koje je trebalo poduzeti a nisu poduzete od strane administracije BH Telecoma, iz kojih analiza bi mogli sagledati koja poboljšanja u poslovnoj orijentaciji se mogu uraditi, a sve u cilju zaštite imovine od gubitaka.

Obrazloženja koja su išla u smjeru da predloženi otpis čine mali procenat u odnosu na prihod ili neku drugu uporedivu veličinu, nisu adekvatna, dapače ona govore **o opuštenom stavu administracije prema imovini koja je u državnom vlasništvu, a povjerena im je na upravljanje.**

Primjeri toga su brojni, a navodimo samo neke:

U knjigovodstvenim evidencijama pronašli smo iskazana sumnjiva i sporna potraživanja u iznosu od 11.266.077 KM, za koji iznos je umanjeno prihod u ranijem periodu. Postupci menadžmenta ne samo postojećeg nego i ranijih, kod ove imovine nisu u skladu sa korektnim i odgovornim odnosom prema povjerenoj imovini, jer se radi o nenaplaćenim potraživanjima iz perioda 1996.-1998. godine po osnovu pružanja usluga GSM kada je poslove oko fakturisanja, naplate prihoda i preduzimanja potrebnih radnji za naplatu vodila Generalna direkcija odnosno tadašnje telekomunikacije, a koje radnje očito nisu poduzete te se navedeni iznos prenosi iz godine u godinu. Pokušali smo, u čemu nismo uspjeli, doći do podataka šta se poduzelo i je li na vrijeme poduzeta naplata te šta je realno očekivati da će biti naplaćeno, ali takvih podataka nema ili nama nisu dati na uvid, a popisna komisija predlaže da se formira posebna komisija za procjenu ovih potraživanja, čime se samo produžava ovo stanje.

Mi očekujemo od menadžmenta da prioritarno napravi informaciju o ovoj imovini sa podacima o poduzetim ili nepoduzetim radnjama od strane administracije BH Telecoma i da o tome zajedno sa nadležnim organima zauzme stav.

U knjigovodstvenim evidencijama na sredstvima van upotrebe kod Direkcije Mostar iskazan je iznos od 10.728.422 KM, što se u najvećem iznosu odnosi na građevinski objekat 9,4 miliona, a 1,2 miliona na opremu. Iz elaborata o popisu sa 31.12.2003. godine vidljivo je da se radi o problemu koji se povlači iz ranijih perioda, odnosno još od 2000. godine kada je Direkcija Mostar **bez saglasnosti nadležnog organa** isknjižila jedan dio opreme i prenijela na sredstva van upotrebe čime je i prekinut obračun amortizacije. Početkom 2003. godine formirana je posebna komisija za rješavanje navedenog problema, a prijedlog za donošenje odluke Upravnog odbora sačinjen je 09.01.2004. godine ali odluka nije još donešena iz razloga smjena i izbora novog Upravnog odbora kao i ograničenja rada istog od strane vlasnika kapitala.

Međutim ono što nije riješeno, a u nadležnosti je menadžmenta je odgovor na pitanje kako je moguće da jedna direkcija bez valjanog odobrenja prenese neku opremu van upotrebe, a istu koristi za obavljanje djelatnosti.

Mi smatramo da menadžment hitno treba urediti pravilima šta su čija ovlaštenja i koje su odgovornosti za nepoštivanje tih pravila vezano za upravljanje imovinom, a sve sa ciljem zaštite iste i kako se ne bi provodila samovolja u upravljanju državnom imovinom.

Nadalje Centralna popisna komisija predlaže rashodovanje stalnih sredstava po sadašnjoj vrijednosti od 1.060.298 KM, što se najvećim dijelom odnosi na centralu ATC M10C u Bugojnu, iznos od 743.621 te telefonske mreže u naselju Mehurići u iznosu od 275.143 KM sa obrazloženjem za mrežu da je urađena zastarjelim kablovima i van funkcije jer je izgrađena nova podzemna mreža, a za centralu razlog otpisa je planirana zamjena zastarjelih centrala sa digitalnim.

Ne ulazeći u stručnu ocjenu potrebe otpisa za šta odgovornost preuzima menadžment, mi cijenimo da isti treba kod planiranja zamjene starih instalacija (mreža, centrala i dr.) imati svoje politike vezano za otpis istih.

Centralna popisna komisija predlaže da se rashoduje oprema van upotrebe u iznosu od 113.145 KM, što se prema obrazloženju odnosi na nabavljene mobitele i telefone tokom 1996. i 1997. godine, koji

su tehnički prevaziđeni i ne podržavaju nove kartice. Predloženih otpisa zastarjelih materijala prema elaboratu o popisu ima više te zbog značajnosti uočenog ponašanja i potrošenog novca za te vrijednosti u ranijem periodu **bilo bi primjereno da menadžment raspravi uopće o količini zaliha držanih u svakoj od glavnih kategorija koje su primjerene poslovanju.**

Centralna popisna komisija predlaže da se iz poslovnih evidencija isknjiže potraživanja u ukupnom iznosu od 8.149.664 KM, što se odnosi na potraživanja za pružene telekomunikacijske usluge pravnim i fizičkim licima, a koja potraživanja su u ranijem periodu umanjila prihod za koji se cijeni da se neće moći naplatiti.

Predloženo isknjižavanje se odnosi na sve direkcije u sastavu pravnog lica, a najveće su:

- Bihać u iznosu od 3,7 miliona
- Sarajevo u iznosu od 2,9 miliona

Pregledali smo predloženo isknjižavanje potraživanja od kupaca, Direkcije Sarajevo čiji otpis je 2,9 miliona KM, i uvjerali se da ima propusta u poduzimanju ili nepoduzimanju radnji zbog kojih je došlo da se određeno potraživanje ne naplati. Ti propusti su počev od prvog u nizu procesa stupanja u pretplatnički odnos pa sve do prijedloga za otpis potraživanja.

Sama činjenica da se u navedenom iznosu nalaze potraživanja od 1996. godine pa sve do 30.06.2003 godine govori o značajnosti ovog segmenta, koji zahtijeva da menadžment treba preispitati postojeće procese u kojima nastaju problemi, uspostaviti kontrolne sisteme, iste kontrolisati i procjenjivati najmanje jednom godišnje.

4.10. Krediti uposlenim

Regulisati i pratiti odnose po stambenim kreditima datim uposlenim

U finansijskim izvještajima iskazan je iznos od 6.946.919 KM, što se odnosi na date kredite uposlenim čija realizacija je išla preko banaka. Ovi krediti su rezultat raspodjele iz ranijih perioda i zbog toga nismo ulazili u osnov i način dodjele kredita, koji su dodjeljivani uz kamatu 2% godišnje, od čega je banka uzimala proviziju od 0.75% godišnje za obavljanje komisionih poslova.

Revizijom smo utvrdili da BH Telecom poslije podjele JP PTT Saobraćaja BiH nije ugovorno regulisao svoje odnose sa Central profit bankom, kao i da banka ovom preduzeću redovito ne dostavlja mjesečne izvještaje o stanju sredstava datih u komisijon (kako je to predviđeno ugovorom o komisijonu sa JP PTT Saobraćaja BiH). Preduzeće uplate ovih sredstava prati putem povremenih mjesečnih izvještaja banke i dnevnih izvoda banke o stanju transakcijskog računa.

Nadalje, sredstva za dodjelu kadrovskih kredita, BH Telecom deponiralo je putem Ugovora o komisijonu kod Postbanke BH Poštanske banke BiH d.d. Sarajevo. Radi se o sredstvima koja su na temelju podjele sa JP PTT, za ove namjene pripala BH Telecomu u iznosu od 1.180.000 KM. Za ova sredstva Poštanska banka BiH d.d. Sarajevo nije dostavljala mjesečna izvješća o stanju sredstava, kako je to propisano Ugovorom o komisijonu, nego je preduzeće uplate povrata ovih sredstava pratilo putem dnevnih izvoda transakcijskog računa.

4.11 Specifične transakcije

Tokom provođenja revizije primjetili smo transakcije koje su prenešene 31.12.2003. godine, na račun budžeta Federacije BiH, a po osnovu raspodjele dobiti za 2002 godinu u iznosu od 10 miliona KM, za koji iznos je smanjen kapital preduzeća.

Utvrdili smo da je dobit za 2002. godinu raspodjeljena prilikom usvajanja godišnjih izvještaja, kojom je na ime obaveza prema vlasniku kapitala raspoređen iznos od 35 miliona KM, koja raspodjela je zapravo pokrila već plasirana sredstva u 2002 godini. Dakle BH Telecom nije više imao nikakvu obavezu prema vlasniku kapitala po osnovu raspodjele dobiti za 2002. godinu jer je obaveza realizirana, a preostala dobit usmjerena u kapital.

Transakcija 31.12.2003. godine urađena je na zahtjev Vlade FBiH, koja je svojom Odlukom (Sl.nov FBiH, br 43/03) zatražila od više preduzeća u većinskom vlasništvu države da izvrše uplatu sredstava u

budžet Federacije BiH u iznosu od 13.3 miliona KM, od čega BH Telecom 10 miliona iz dijela dobiti za 2002. godinu i ako je ista već bila raspodjeljena. Upravni odbor BH Telecoma je raspravio o navedenoj odluci i donio svoju odluku da se traženi iznos sredstava isplati iz ostvarene dobiti za 2002. godinu.

Mi smo mišljenja da vlasnik kapitala treba svoja vlasnička prava ostvarivati shodno propisima i uzimati dobit ili dio dobiti u periodu kako je to previđeno propisom i dobrom praksom ponašanja . Utvrđivanje i raspodjela dobiti shodno tim propisima vrši se do konca februara tekuće godine za prethodnu godinu, što je BH Telecom uradio, te je do tada Vlada Federacije BiH po osnovu prenesenog ovlaštenja upravljanja državnom imovinom, mogla i trebala raspodjeliti dobit onako kako joj odgovara, odnosno ako se saglasila ,a jeste putem Upravnog odbora, da se dobit usmjeri u razvoj to je trebalo ispoštovati, i ako ni ovom transakcijom nije ugrožen planirani razvoj jer se ulaganja odvijaju u znatno manjem iznosu od planiranog, zbog čega se gomila gotovina na računima BH Telecoma.

4.12. Interna revizija

Značajno ojačati i unaprijediti funkciju interne revizije i jačati pozitivno kontrolno okruženje

BH Telecom prije dvije godine formirao je odjel interne revizije u kojem trenutno radi tri uposlenika, od predviđenih pet. Sadašnje osoblje je osoblje sa značajnim iskustvom iz oblasti rada ovog klijenta jer je izabrano iz redova uposlenih. Oni cijene da bi se predviđeni broj osoblja trebao popuniti i da bi se tada moglo udovoljiti postavljenim zadacima.

Osoblje je educirano nekoliko mjeseci od strane konsultantske kuće Deloitte & Touche o izradi politika, procedura , godišnjeg plana kao i obuku o reviziji i procjeni rizika , što govori da su na dobrom putu za savladavanje početnih poteškoća u radu i poštivanju dobre prakse i standarda interne revizije.

Do sada je odjel direktno bio odgovoran Generalnom direktoru ali je u toku izrada nove organizacije u kojoj bi on trebao biti odgovoran Nadzornom odboru. Ovo su sve pozitivni koraci u procesu razvijanja ovog odjela.

Našom revizijom uočili smo da ove procese treba značajnije podržati i unaprijediti tako da:

- Odjel treba da uspostavi saradnju sa Uredom za reviziju budžeta FBiH, tako da dok je državno vlasništvo značajno urađene izvještaje dostavlja Uredu a koji će na osnovu istih cijiniti njihovu neovisnost, kompetentnost , a isto tako i mjere koje su poduzete za uočene propuste i time svesti svoje prisustvo u neophodne okvire.
- U revidiranom periodu odjel je izvršio nekoliko revizija i to određenih procesa kao što je nabavka, rad marketinga i oročavanje sredstava kod banaka od kojih je kontrola rada odjela marketinga po nalogu uprave kao i specifične nabavke kod dvije direkcije, dok su druge revizije urađene prema planu rada. **Ono što nas je zabrinulo jeste odnos menadžmenta prema nalazima interne revizije jer smo samo u jednom slučaju pronašli da je raniji generalni direktor podržao iste i pismeno naložio provođenje predloženih ispravki. Svi drugi nalazi sa kojima raspolazemo i mi u kojima su utvrđene brojne nepravilnosti u procesima koji su bili predmet revizije nisu bili predmet razmatranja menadžmenta ni do dana okončanja ove revizije i ako bi menadžment na osnovu istih mogao značajnije ojačati odgovornost i uspostavljati pozitivno kontrolno okruženje. .** Ovakav odnos menadžmenta prema nalazima interne revizije nije u skladu sa odgovornošću koju menadžment ima na osnovu povjerenja koje im je dato. Mi očekujemo da se odmah svi nalazi interne revizije stave na dnevni red menadžmenta koji treba prvi podržati i provoditi predložene postupke, a isto tako očekujemo značajnije uključjenje uprave u uspostavljanju pozitivnog okruženja za implementaciju uočenih propusta.

- Da bi sačuvali svoju neovisnost revizori ne smiju raditi druge poslove osim poslova revizije, a mi smo vidjeli da su bili članovi komisija za izbor najpovoljnijeg ponuđača, a poslije vršili reviziju tih procesa što je u suprotnosti sa priznatim standardima revizije.
- Uočili smo da odjel revizije ne raspolaže niti ima pristup svim potrebnim dokumentima i informacijama neophodnim za obavljanje njihovog posla pa čak smo vidjeli da su samoinicijativno tražili da budu obavješteni o zaključcima nadležnih organa kako bi mogli djelovati tamo gdje to procijene, što im nije udovoljeno. Ovakva praksa nije dobra i nije u skladu sa priznatim standardima Instituta internih revizora i ne pruža sliku pozitivnog kontrolnog okruženja koje treba stvarati uprava, **te mi predlažemo da se pismeno uredi da sva neophodna akta za provođenje revizije budu na raspolaganju ovom odjelu, a navodimo pozitivnu međunarodnu praksu gdje glavni interni revizor prisutvuje svim sjednicama nadležnih organa bez prava odlučivanja sa ciljem da može procijeniti probleme efikasnog rada i uključiti u svoje planove rada neophodne provjere.**

4.13. IT sistem

Omogućiti bolje iskorištenje već aktiviranih modula SAP-a kao i aktiviranje novih modula čime će se uključiti u IT okruženje i aplikacije koje trenutno nisu, kako bi se efikasnije moglo upravljati poslovnim procesima.

Kao podrška poslovnim procesima u složenom IT sistemu BH Telekoma izvršavaju se tri grupe aplikacija SAP, Biling i GIS:

- SAP integralni sistem za obradu računovodstveno knjigovodstvenih aplikacija
- Billing skup različitih softverskih rješenja za obračun i naplatu telekomunikacijskih usluga i
- GIS (geografski informacioni sistem), softversko rješenje za evidencije telekomunikacijskih instalacija i crtanje geografskih karata.

SAP aplikacija je kupljena u cjelosti što je bio uslov dobavljača ali iako kupljen u cijelosti, isti se ne koristi kao takva, kao što se ne koriste sve mogućnosti aktiviranih modula. Aktivirani su moduli, upravljanja materijalima, upravljanje pogonima-logistika, finansijsko knjigovodstvo, kontroling, upravljanje investicijama, finansijama i ljudskim resursima.

Nisu aktivirani moduli za prodaju i distribuciju, proizvodnja, podmodul logistike, finansija i ljudskih resursa. Moduli su međusobno povezani, tako da podaci unijeti u jednom modulu su i podaci koji se automatizmom prenose u druge. Urađeni su i interfejsi za prijenos podataka iz grupe aplikacija Bilinga (kupci, dobavljači). Aplikacija je na bosanskom jeziku, a korištenje aplikacija je određeno brojem kupljenih licenci.

Obezbjediti mehanizme kontrole integriteta ulaznih fajlova, aplikacijske kontrolne rekapitulacije na više mjesta u fazi obrade kao i transparentnost algoritma obračuna.

U razvojnom planu za 2004. g. predviđena je i nabavka i implementacija integralnog biling sistema i integracija sa SAP-om, što je dobra poslovna odluka menadžmenta BH Telecoma.

Biling je grupa aplikacija za generiranje računa i knjiženje naplate usluga fiksne, mobilne, internet usluga, međunarodnog saobraćaja i posebnih usluga.

Svaka biling aplikacija je posebno softversko rješenje sa posebnom bazom podataka neke su i dislocirane po regionalnim direkcijama, tako da korisnik dobija poseban račun za svaku uslugu Telecoma.

Na digitalnim centralama se automatski generiraju fajlovi sa podacima o novom stanju računa koji su ulazni podaci za pravljenje računa, a na analognim centralama se vrši manuelno očitavanje utrošenih impulsa.

Izvršiti usklađivanja u sistematizaciji radnih mjesta IT sektora.

Podršku IT sistemu BH Telecoma daje IT sektor u okviru direkcije za poslovnu podršku u generalnoj direkciji (38 zaposlenika), a u regionalnim direkcijama su IT odjeljenja u okviru drugih sektora (još 50 zaposlenika).

U dokumentu popunjenosti sistematizovanih radnih mjesta IT sektora postoji nesklad između stepena stručne sprema i korespondirajuće škole/fakulteta.

Ojačati elemente podjele uloga i odgovornosti.

Uočeno je da priloženi razvojni plan za IT (2004. godina) nema elemente podjele uloga i odgovornosti za izvršenje, kost analiza na osnovu kojih je izvršena procjena novčanih sredstava, trenutno raspoloživa rješenja i funkcionalnosti što bi moglo dovesti u pitanje izvršenje plana kao i realnost procjena.

Izraditi strateški dokument IT sigurnosne politike po ISO standardu za IT sigurnost 17799 uključivanjem svih relevantnih ljudskih resursa BH Telekoma: menadžmenta, specijaliste za sigurnost i zaštitu podataka i IT osoblja kao i već postojeće dokumentacije iz IT sigurnosti.

Distribuirati sigurnosne politike zaposlenicima BH Telekoma izradom pisanih procedura (vodiča i pravilnika)

Uočeno je :

- da BH Telecom dijeli dio IT resursa sa BH poštom (sistem sala i dio mreže) što upućuje na neadekvatne fizičke kontrole istih.
- da se za odlaganje backup kopija koristi drveni ormar.
- nepostojanje pisanih procedura iz oblasti IT sigurnosti (o pravilima korištenja korisničkih naloga i lozinki, IT resursa itd).

5. ZAKLJUČAK

Provedena revizija finansijskog poslovanja BH Telecoma pokazala je da se značajnije trebaju poduzeti mjere i unaprijediti poslovanje sa ciljem postizanja veće profitabilnosti kao i zaštite imovine .

Isto tako potrebno je da menadžment BH Telecoma značajnije ojača pravilnost u primjeni propisa i usklađuje svoje poslovanje sa istima. Primjena propisa je garancija transparentnog poslovanja kao i stvaranje povjerenja kod onih kojima usluge pružaju.

Zbog činjenja ili nečinjenja potrebnih radnji u procesima kao što su pružanje telekomunikacijskih usluga ,strateško planiranje ,poštenog odabira dobavljača , zaštite imovine ,iskazane finansijske transakcije mogle su se povoljnije ostvariti za BH Telecom.

Mi smo dali preporuke za poboljšanje u radu BH Telecoma i očekujemo implementaciju istih.

Implementaciju datih preporuka ćemo pratiti tokom 2004.godine koja će biti predmet naše revizije, a posebno ćemo pratiti opredjeljenost uprave za podršku u radu interne revizije kako bi se svelo sadašnje prisustvo uopće revizija u potrebne okvire.

KOMENTAR

U ostavljenom roku menadžment JP BH Telecom d.d. Sarajevo nije se očitovao na Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja na dan 31.12.2003.godine, te se ovaj tekst smatra konačnom verzijom revizijskog Izvještaja.

**Viši revizor
Ismeta Junuzović**

**Revizor
Slavica Stojčić**